

Sygn. akt I CSK 253/13

POSTANOWIENIE

Dnia 29 listopada 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Józef Frąckowiak (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

w sprawie z wniosku P. Obrót S.A. w R.

przy uczestnictwie A. S. reprezentowanego przez opiekuna A. S., P. Dystrybucja S.A. w L. i Skarbu Państwa - Starosty Powiatu R.

o stwierdzenie nabycia przez zasiedzenie służebności gruntowej przebiegu urządzeń energetycznych,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 29 listopada 2013 r.,

skarg kasacyjnych wnioskodawcy i uczestnika P. Dystrybucja S.A. w L.

od postanowienia Sądu Okręgowego w R.

z dnia 21 września 2012 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w R. do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Wnioskodawca P. Obrót S.A. w R., po ostatecznym sprecyzowaniu żądania, domagał się stwierdzenia nabycia przez zasiedzenie, najpóźniej z dniem 1 stycznia 2005 r., służebności gruntowych o treściach odpowiadających służebności przesyłu. Służebności miały polegać na znoszeniu przez właściciela nieruchomości (działki nr 56, 377, 378) położonych w R. – A. S. (uczestnika postępowania) przebiegu urządzeń energetycznych oraz nieograniczonego dostępu do tych urządzeń w celu bieżącej konserwacji, remontów, napraw lub modernizacji. Przebieg urządzeń energetycznych został oznaczony w opiniach biegłego geodety T. N. z dnia 17 listopada 2007 r. i 18 kwietnia 2008 r., a jako nieruchomości władnące zostały wskazane nieruchomości oznaczone numerami ew. 535/4, 550/3, 556/3, 571/1, 1162, 852/2 położone w R. – objęte KW Nr [...].

Sąd Rejonowy w R. rozpoznając wniosek dokonał następujących ustaleń.

Wnioskodawca jest spółką powstałą w wyniku przekształcenia w 1993 r. przedsiębiorstwa państwowego Zakładu Energetycznego w R. Wnioskodawca był użytkownikiem wieczystym nieruchomości zabudowanej urządzeniami uruchomionymi w 1974 r. tworzącymi tzw. Główny Punkt Zasilania „R”. Obecnie użytkownikiem wieczystym tej nieruchomości jest uczestnik postępowania P. Dystrybucja S.A. w L. Główny Punkt Zasilania R. został uruchomiony w 1974 lub 1975 roku. Zaraz po powstaniu G. R. linie energetyczne biegnące nad nieruchomościami uczestnika A. S. nie miały bezpośredniego połączenia z G. R. Około 1991 r. nastąpiło pośrednie połączenie tych linii z G. R. Linie biegnące po nieruchomościach uczestnika nie mają bezpośredniego połączenia z G., nie „wychodzą” z G. R., a łączą się z G. R. pośrednio, przez starą linie. Bez połączenia G. R. z liniami biegnącymi nad nieruchomościami uczestnika funkcjonowanie G.R. nie byłoby możliwe.

Od 1978 r. linie te nie były przebudowywane, natomiast prowadzone prace miały charakter prac konserwacyjnych polegających na wymianie izolatorów lub wycince drzew w niezbędnym zakresie. Na nieruchomościach uczestnika nie ma słupów energetycznych, a zatem nie występuje potrzeba wejścia w celu wymiany izolatorów. Nie było także konieczności wymiany przewodów, ponieważ nie doszło

do awarii, której usunięcie wymagałoby wykonania prac tego rodzaju. Bieżąca eksploatacja linii polega na wykonywaniu okresowych oględzin, raz na pięć lat i przeprowadzaniu zabiegów konserwacyjnych (np. uzupełnieniu tabliczek ostrzegawczych) i ochronnych np. wycinki drzew zagrażających liniom, która na nieruchomości uczestnika była dokonana dopiero w 2005 r.

W przypadku przeglądów linii nie zawsze zachodzi konieczność wejścia na nieruchomości, mogą one być dokonane nawet przy użyciu lornetki, a wejście na grunt jest na ogół uzgadniane z właścicielami. Do wykonania tych podstawowych czynności nie są konieczne pasy gruntu o takiej szerokości jakie zostały oznaczone kolorem niebieskim przez biegłego geodetę, a wejście na grunt może być konieczne w przypadku usuwania awarii lub wymiany słupa. Strefy ochronne oznaczone przez biegłego geodetę wynikają jedynie z obowiązujących norm. Szerokość tych stref jest podyktowana względami technicznymi i wymogami bezpieczeństwa, a szerokość stref oznaczonych przez biegłego geodetę została określona przy uwzględnieniu najbardziej niekorzystnych warunków. Zakres władania gruntem na terenie zalesionym nie może być mniejszy niż szerokość strefy ochronnej. Linie przebiegające nad nieruchomością uczestnika pozostają w pośrednim, funkcjonalnym związku z G. R., a przesyłanie energii za pomocą tych urządzeń daje wymierne korzyści ekonomiczne przedsiębiorstwu przesyłowemu.

Postanowieniem z dnia 13 maja 2008 r. Sąd Rejonowy oddalił wniosek. Postanowieniem z dnia 14 listopada 2008 r. Sąd Okręgowy oddalił apelację wnioskodawcy i uczestnika (obecnie pod nazwą P. Dystrybucja S.A. w L.). Postanowieniem z dnia 1 lutego 2010 r. (I CSK 181/09) Sąd Najwyższy uchylił ww. postanowienie i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania. Postanowieniem z dnia 9 listopada 2010 r. Sąd Okręgowy uchylił ww. postanowienie Sądu Rejonowego i sprawę przekazał temu Sądowi do ponownego rozpoznania. Orzekający po raz drugi w sprawie Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 17 stycznia 2012 r. wniosek oddalił.

Postanowieniem z dnia 21 września 2012 r. Sąd Okręgowy oddalił apelację wnioskodawcy oraz uczestnika (obecnie pod nazwą P. Dystrybucja S.A. w L.). Sąd II instancji w pełni podzielił zarówno dokonane przez Sąd I instancji ustalenia

faktyczne przyjmując je za własne, jak również wskazaną przez Sąd Rejonowy podstawę prawną zaskarżonego orzeczenia.

Zdaniem Sądu II instancji linie energetyczne objęte wnioskiem nie pozostawały do 1991 r. nawet w pośrednim związku z G. R., a zatem czasu ich zasiedzenia nie można liczyć od momentu ich wybudowania. Nie można bowiem przyjąć, że każde pośrednie i luźne powiązanie sieci energetycznych przez „spięcie” ich w późniejszym okresie prowadzi do zasiedzenia służebności przesyłu z uwagi na spełnienie warunku upływu czasu posiadania w stosunku do najstarszej z połączonych linii.

Wniosek dotyczy zasiedzenia służebności w odniesieniu jedynie do „starej” linii średniego napięcia, które do 1991 r. nie miały żadnego funkcjonalnego związku z G. „R”. Według ustaleń linie objęte wnioskiem nie wychodzą z G. w R. Do roku 1991 r. linie te nie miały funkcjonalnego związku z G. R. Nie można zatem przyjąć początku biegu zasiedzenia na datę 1974-75 rok jako datę wybudowania G. R. Tym samym Sąd I instancji prawidłowo przyjął, że dopiero od roku 1991 r. rozpoczął bieg termin posiadania, co przy uwzględnieniu bezspornego w sprawie posiadania w złej wierze i wymaganego w związku z tym 30-letniego okresu posiadania sprawia, że nie upłynął termin zasiedzenia i stąd wniosek podlegał oddaleniu.

Sąd II instancji uznał, że dla zasiedzenia służebności gruntowej o treści służebności przesyłu konieczne jest istnienie nieruchomości władnącej. Niewątpliwie wnioskodawca ostatecznie domagał się bowiem stwierdzenia nabycia przez zasiedzenie służebności gruntowych o treściach odpowiadających tylko służebności przesyłu. Konsekwentnie też wskazywał nieruchomości władnące (zabudowane G. „R.”) i nieruchomości obciążone (nieruchomości stanowiące własność uczestnika A. S., nad którymi biegą linie energetyczne). Ponadto dla ustalenia służebności gruntowej przesyłu koniecznym jest precyzyjne określenie granic - zakresu służebności. Służebność taka stanowi bowiem ograniczenie prawa własności podlegającego ochronie konstytucyjnej. Każde ograniczenie własności wymaga precyzyjnego i szczegółowego wskazania w jaki sposób uprawniony ma prawo naruszać własność obciążonego służebnością. W rozpoznawanej sprawie wnioskodawca ostatecznie domagał się m.in. nieograniczonego dostępu do

urządzeń. Taki sposób żądania wniosku zdaniem Sądu Okręgowego był niedopuszczalny. Ograniczenie własności wymaga zaś bezwzględnie dokładnego wskazania w jaki sposób uprawniony ma prawo naruszać własność obciążonego służebnością. Zmiana żądania wniosku w postępowaniu apelacyjnym nie jest skuteczna (art. 383 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Ponadto podkreślenia wymaga, że niniejsza sprawa nie jest sprawą o ustanowienie służebności tylko sprawą o jej zasiedzenie. Stąd modyfikacje wniosku z uwagi na ww. okoliczności nie mogą mieć wpływu na uwzględnienie apelacji.

Nadto podkreślić należy, że na podstawie dowodów zgromadzonych w sprawie nie można jednoznacznie określić szerokości pasów gruntu, które muszą być zajęte w przypadku stwierdzenia zasiedzenia służebności. Wskazany w opinii biegłego zakres służebności wyznaczają jedynie wymagania techniczne i oddziaływanie linii na grunt oraz konieczność zachowania względów bezpieczeństwa. Nie wykazywano jednak, że zakres ten (opisany w opinii biegłego i stanowiący podstawę żądania wniosku) jest tożsamy z zakresem faktycznego posiadania przez przedsiębiorstwo przesyłowe mającego prowadzić do zasiedzenia.

W swoich skargach kasacyjnych zarówno wnioskodawca, jak i uczestnik podnieśli naruszenie tych samych przepisów prawa materialnego i procesowego.

Co do prawa materialnego, to skarżący wskazali, że ich zdaniem został naruszony: 1) art. 305¹ k.c. w zw. z art. 305⁴ k.c. w zw. z art. 285 § 1 i 2 k.c. oraz w zw. z art. 292 k.c. przez błędną wykładnię i przyjęcie, że koniecznymi przesłankami zasiedzenia służebności gruntowej o treści służebności przesyłu są: a) istnienie nieruchomości władnącej w okresie biegu zasiedzenia, wchodzącej w skład przedsiębiorstwa przesyłowego (na zasadzie prawa własności lub użytkownika wieczystego); b) stały i bezpośredni związek pomiędzy linią energetyczną a ewentualną nieruchomością władnącą (stacją GPZ); 2) art. 305¹ k.c. w związku z art. 305⁴ k.c. w zw. z art. 285 § 1 i 2 k.c. oraz w związku z art. 292 k.c. i art. 6 k.c. poprzez błędną wykładnię tego pierwszego przepisu i *implicite* przyjęcie, że określone we wniosku o stwierdzenie zasiedzenia służebności prerogatywy składające się na jej treść stanowią nierozłączną całość i nie jest możliwe częściowe ich uwzględnienie, przy oddaleniu wniosku w pozostałym zakresie.

Co do naruszenia prawa procesowego mającego wpływ na wynik sprawy to skarżący wskazali: 1) art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 233 § 1 k.p.c. i art. 382 k.p.c. przez niewyjaśnienie, które z prerogatyw składających się na treść służebności nie została wykazana; 2) art. 383 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. przez błędne przyjęcie, że rezygnacja przez skarżącego na etapie postępowania apelacyjnego z żądania „nieograniczonego” dostępu do urządzeń na nieruchomości stanowi niedopuszczalną zmianę wniosku, mimo że oznaczało to częściową rezygnację z prerogatyw uprawnionego do służebności.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Służebność przesyłu jako odrębny rodzaj służebności została wprowadzona do kodeksu cywilnego dopiero z dniem 3 sierpnia 2008 r. ustawą z dnia 30 maja 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 116, poz.731). Nie stanowi to jednak przeszkody dla ustalenia zasiedzenia takiej służebności, gdy wnioskodawca władał nieruchomością w zakresie odpowiadającym treści takiej służebności także w okresie gdy takiej służebności nie było formalnie w obrocie, jeżeli tylko spełnione zostały wymagane przez prawo, przesłanki zasiedzenia. Taki pogląd reprezentują też orzekające w sprawie Sądy. Sąd II instancji uznał jednak, że brak podstaw do tego, aby uznać, że wnioskodawca nabył służebność przesyłu na nieruchomościach uczestnika postępowania, co najmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, pomiędzy liniami przesyłowymi, wchodzącymi w skład przedsiębiorstwa wnioskodawcy (i jego poprzedników prawnych), które przebiegają nad nieruchomościami uczestnika postępowania A. S. do 1991 r. brak było bezpośredniego związku z Głównym Punktem Zasilania „R.”, wskazanym jako nieruchomość władająca. Skoro zaś wnioskodawca był w złej wierze to nie upłynął jeszcze trzydziestoletni okres potrzebny do zasiedzenia. Po drugie, wnioskodawca domaga się nieograniczonego dostępu do nieruchomości uczestnika co jest nie do pogodzenia z konstytucyjnie gwarantowaną ochroną własności oraz nie wskazał dokładnie na czym polegało jego korzystanie z nieruchomości uczestnika, a tylko podał we wniosku wielkość pasa gruntu pod liniami przesyłowymi, które to wielkości wyliczył biegły.

Trafnie skarżący w skardze kasacyjnej zarzucają, że takie stanowisko Sądu II instancji nie znajduje oparcia w regulacji służebności przesyłu. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę, że do służebności przesyłu przepisy o służebności gruntowej stosuje się tylko odpowiednio (art. 305⁴ k.c.). Dla ustalenia czy przedsiębiorca korzysta z cudzej nieruchomości w granicach służebności przesyłu nie ma decydującego znaczenia to, co stanowi o istocie służebności gruntowej. Zgodnie z art. 285 k.c. przy służebności gruntowej konieczne jest wskazanie na rzecz jakiej nieruchomości będzie przysługiwała służebność. Taki ścisły związek, wbrew pogładowi reprezentowanemu w zaskarżonym postanowieniu, nie występuje w przypadku służebności przesyłu. W art. 305¹ k.c. ustawodawca wyraźnie podkreśla, że służebność przesyłu ustanawia się na rzecz przedsiębiorcy. Dla wykazania, że mamy do czynienia z taką służebnością należy wobec tego nie tyle poszukiwać związku pomiędzy określoną nieruchomością należącą do przedsiębiorcy co pomiędzy tym, czy urządzenia służące do przesyłu, które znajdują się na nieruchomości obciążonej, należą do przedsiębiorcy. W rozpoznawanej sprawie nie ma wobec tego decydującego znaczenia, co starały się dokładnie ustalić orzekające w sprawie sądy, jaki był związek linii przesyłowej znajdującej się na nieruchomościach uczestnika z Głównym Punktem Zasilania „R.”, lecz to, czy urządzenia te wchodziły w skład przedsiębiorstwa wnioskodawcy i jego poprzedników prawnych. Z ustaleń dokonanych w sprawie wynika zaś, że przesyłanie energii za pomocą linii przesyłowych przebiegających nad powierzchnią nieruchomości uczestnika postępowania A. S. daje wymierne korzyści ekonomiczne przedsiębiorstwu przesyłowemu.

Trafnie Sąd II instancji wskazał, że zakres służebności przesyłu musi być wyraźnie określony i że z tego względu wnioskodawca nie może domagać się nieograniczonego dostępu do nieruchomości. Wnioskodawca w apelacji ograniczył jednak swoje żądanie i nie domagał się nieograniczonego dostępu do nieruchomości uczestnika postępowania A. S. Było to więc ograniczenie żądania, które sąd był zobowiązany uwzględnić, gdyż art. 383 k.p.c., w związku z art. 13 k.p.c., który zdaniem Sądu II instancji stanowił przeszkodę dla takiego ograniczenia, zabrania jedynie rozszerzenia żądania wniosku lub wystąpienia z nowym żądaniem.

Stosowanie wprost do służebności przesyłu postanowień o służebności gruntowej doprowadził także do nieprawidłowej oceny w zaskarżonym postanowieniu tego, na czym przy służebności przesyłu polegać ma korzystanie z gruntu obciążonego służebnością przez uprawnionego przedsiębiorcę. Urządzenia (linie przesyłowe), wchodzące w rozumieniu art. 49 k.c. w skład przedsiębiorstwa, obciążają nieruchomości uczestnika postępowania inaczej niż to ma miejsce przy służebnościach gruntowych. Obciążenie nieruchomości przy służebności przesyłu sprowadza się przede wszystkim do konieczności znoszenia przez jej właściciela tego, że linie te przebiegają nad powierzchnią jego nieruchomości. Z ustaleń dokonanych w rozpoznawanej sprawie wynika, że na nieruchomościach uczestnika nie znajdują się żadne budowle (słupy) podtrzymujące takie linie. Ograniczenie władztwa uczestnika nad jego nieruchomościami jest więc relatywnie niewielkie. Z drugiej strony z ustaleń poczynionych przez Sądy wynika, że linie takie ze względów technicznych wymagają konserwacji, ewentualnie naprawy. Wobec tego na takie okazje i tylko takie uprawniony przedsiębiorca powinien mieć zapewniony dostęp do obciążonej nieruchomości. Niewątpliwie pomocne w tym względzie mogą być normy techniczne, z których wynika jaki pas nieruchomości powinien na takie okazje udostępniać właściciel nieruchomości obciążonej uprawnionemu przedsiębiorcy. Z ustaleń dokonanych w sprawie wynika, że w przeszłości takie udostępnianie miało miejsce między innymi dla wycięcia drzew. Ustalając zakres przysługującej przedsiębiorcy służebności przesyłu należy wobec tego, kierując się treścią art. 305¹ k.c., wskazać, że korzystanie z pasów nieruchomości znajdujących się pod liniami przesyłowymi będzie możliwe tylko wtedy, gdy okaże się to niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania tych linii. W żadnym zaś razie określenie granic tych pasów nie uprawnia przedsiębiorcy do stałego z nich korzystania.

Mając na uwadze, że zarzuty podniesione w skargach kasacyjnych okazały się uzasadnione, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

db